

THE KURDS

Ciprian Vasile RUS
PhD, Babeş – Bolyai” University of Cluj-Napoca

Abstract: The text presents some references to the Kurds.

In the first chapter are presented characteristics of the Kurds as they were caught by the travelers of the centuries XIX and XX.

The second chapter presents, in short, the history of the provisions concerning the Kurds in the Treaties of Sevres and Lausanne.

Chapter three presents some important aspects of the Kurdish struggle for national identity, including in the form of asymmetric violence.

Chapter four presents some conclusions of the research.

Key words: kurds, national identity, violence, PKK, conflict

1. Despre kurzi

Tratatele de la Sevres și Lausanne din 1920, respectiv, 1923, dar și contextul din jurul acestora au fost decisive pentru cel puțin următorul secol de istorie al kurzilor.

Perioada de dinaintea Primului Război Mondial a găsit kurzii locuind într-un teritoriu care fusese cucerit de către Imperiul Otoman în anul 1834. Anterior teritoriile s-au aflat sub influența aceluiași imperiu sau sub influență iraniană.

Relatările despre kurzi, din perioada antebelică, sunt relativ puține și se datorează călătorilor occidentali care au străbătut teritoriile în care se aflau aceștia. Relatările acestor călători nu sunt din cele mai amabile la adresa kurzilor.

În dese rânduri, kurzii sunt descriși ca fiind o categorie care nu se supune normativului și care nu recunosc o autoritate statală. Aceștia sunt prezentați ca fiind puternic fragmentați în triburi, clanuri sau alte entități, dar și în interiorul acestor entități în care erau organizați, exista un grad relativ ridicat de fragmentare.

Deasemenea, sub aspect religios, kurzii încălcau percepțiile islamice și consumau carne de porc, nu respectau întrutotul rigurozitatea momentelor religioase și nu manifestau respectul cuvenit pentru liderii religioși¹. Din punct de vedere religios, mulți kurzi erau adepții alevianismului², practicând închinarea la foc și la zeități *reprezentate sub forma unei săbii înfipite în pământ*³.

Din punct de vedere al infraționalității, deasemenea, spațiul locuit de kurzi nu a fost descris în termeni tocmai favorabili. În acest spațiu erau jefuite, destul de des,

¹ Hay, W.R., *Two years in Kurdistan. Experience of a Political Officer. 1918-1920*, London, Sidgwick and Jackson, Ltd. 3, Adam Street, Addphi, W.C. 1921, p. 38

² A se vedea www.voxeurope.eu/ro/content/blog/1066851-alevitii-un-pasaport-pentru-ue, accesat la 13.02.2014

³ Tămășan, Adriana, *Identitate și alteritate la kurzi în secolele XIX, XX*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009

caravanele și erau comise în număr mare talhării⁴. Necesitatea gărzilor de corp pentru cei care străbăteau ținuturile locuite de kurzi sau plata unei taxe de protecție kurzilor pentru a-i lăsa pe călători să străbată aceste spații erau o obișnuință⁵. Uneori nu se făcea distincția dintre termenul de tâlhar și termenul de kurd⁶.

Un alt aspect negativ la care au făcut referire călătorii din secolele XVIII-XIX, legat de kurzi, este acela că aceștia erau foarte pricepuți în a înșela oamenii⁷. Aceștia au participat și la războaiele care au avut loc în sud-estul Europei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Aceștia au format trupele de hamîdîyah care au fost un corp aparte în cadrul armatei Imperiului Otoman. Aceste corpuri de armată kurde aveau rol și de poliție, dar și ca și corp de cavalerie în lupte. Deseori aceste corpuri de armată kurde se ocupau cu jaful, iar armata otomană nu putea să se bazeze în mare măsură pe acestea. Totodată, aceste corpuri de hamîdîyah participau activ, ori de câte ori aveau ocazia, la revoltele împotriva Imperiului Otoman⁸.

Pe de altă parte, aceiași stare de fapt se regăsește și în ceea ce privește ierarhia din cadrul formelor organizaționale kurde. O parte din aceste entități erau conduse de un agha (se invoca originea comună a membrilor respectivei entități), altele de un conducător de sorginte feudală, iar alte entități erau conduse de un șeic care îmbina formele de conducere religioase cu cele laice. Fragmentarea continua și la nivelul subdiviziunilor entităților kurde, lipsa de uniformitate în ceea ce privește organizarea vieții sociale fiind regulă⁹.

Unii autori susțin ideea existenței, în cadrul entităților kurde, a două părți: una fixă și una mobilă. Aceasta din urmă se alătură când unui trib când altuia, în funcție de interesele care primează în cadrul acesteia, iar singura legătură este dovedită de participarea la conflictele apărute cu terțe entități¹⁰.

Deasemenea sistemul blood feud a fost sesizată ca fiind o practică utilizată în cadrul societății kurde. În cadrul acestui sistem au existat răz bunări, prin vărsare de sânge, interminabile.

Au existat, deasemenea, situații în care un trib kurd trebuia să treacă printr-o zonă care era controlată de un alt trib kurd și au apărut stări conflictuale datorită faptului că nu s-au putut înțelege asupra cuantumului taxei care trebuia plătită de cei care traversau ținutul sau, chiar dacă au plătit-o, ar fi produs daune însemnate pe teritoriul respectiv în perioada în care aceștia l-au traversat¹¹.

⁴ Baillie, J. Fraser, *travels in Koordistan, Mesopotamia including on Account of Parts of those Countryes Hitherto Universited by Europeans with Sketches of the Character and Nonner of the Koordish and Arab Tribes*, vol. 2, London, Richard Bentley, New Burlington Street, 1940

⁵ Baillie, J. Fraser, *travels in Koordistan, Mesopotamia including on Account of Parts of those Countryes Hitherto Universited by Europeans with Sketches of the Character and Nonner of the Koordish and Arab Tribes*, vol. 1, London, Richard Bentley, New Burlington Street, 1940, p.98-99

⁶ Driver, G.R., *Studies in Kurdish History*, Magdalen Kollege, Oxford, p. 498, pe bnk.institutkurde.org/images/pdf/MTUM7ZVQS8.PDF, accesat la 15.02.2014

⁷ Druver, G.R., op.cit.,p.498-499

⁸ A se vedea Ciprian Vasile, Rus, *Europa de Sud-Est, generatoare și exportatoare de terorism*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2018, p.85

⁹ Ciprian Vasile, Rus, op.cit., p.86

¹⁰ Martin von Bruinessen, *Agha, Shaiks and State. The Social and Political Structure of Kurdistan*, Zeed Books Ltd., London and New Jersey, 1992, p.58-59

¹¹ Martin von Bruinessen, op.cit.,p.55

În ceea ce privește literatura kurdă, aceasta este destul de săracă și, în general, prezintă starea în care se află kurzii, fără un stat propriu, aflați la dispoziția intereselor unor state puternice din zonă. Literatura kurdă, în majoritatea ei, prezintă kurzii ca fiind victime ale intereselor altora¹².

După cum rezultă și din puținele relatări despre kurzi, din perioada secolelor XVIII-XIX și început de secol XX, nu se poate discuta despre o unitate a kurzilor nici măcar în interiorul unor subdiviziuni în care conviețuiau, iar ideea de gândire centralizată pentru realizarea stabilirea unui normativ statal și o strategie de politică externă de acțiune părea o utopie. Societatea kurdă era puternic fragmentată, iar liderii politici nu au reușit să se afirme și să coalizeze în jurul lor masele pentru a apăra interesele comune.

Acesta a fost, în interiorul societății kurde, contextul care, în mare măsură, i-a găsit pe aceștia sfârșitul Primului Război Mondial și, drept consecință, negocierea apariției unor noi state și a frontierelor în care acestea urmau să existe. Dispariția de pe scena istoriei a două mari imperii (Imperiul Otoman și Imperiul Austro-Ungar) lăsa loc negocierilor, dar și un vid de putere care trebuia împărțit.

2. Tratatetele

În anul 1920, după încheierea Primului Război Mondial, s-a încheiat Tratatul de la Sevres.

Imperiul Otoman dispărea ca entitate, iar kurzii, profitând de contextul nou creat, erau beneficiarii unei autonomii lărgite și chiar a unui număr de 70 de parlamentari în noul stat laic format (Republica Turcia). Conform prevederilor Tratatului de la Sevres, kurzilor li se prevedea în viitorul apropiat un drum scurt spre independență.

Lipsa de unitate și de normativ din cadrul societății kurde, de reprezentare la nivelul întregii societăți kurde, lipsa unei strategii unanim acceptate de kurzi, dar și lipsa unei voci unice au dus la eșuarea prevederilor favorabile acestora din cadrul tratatului.

În 1923 s-a încheiat un nou tratat, și anume, Tratatul de la Lausanne. Între timp, noul stat turc format, laic, a avut timp să își consolideze poziția pe plan internațional, iar consecințele Primului Război Mondial începuseră să nu mai aibă același ecou. Reformele demarate în Turcia au fost primite în mod favorabil, iar, pe de altă parte, divizibilitatea societății kurde a continuat să se manifeste. S-a trecut, de la Tratatul de la Sevres până la Tratatul de la Lausanne, de la expresii de genul că Turcia era un stat *binațional*, la expresii de genul *turcii din munți*¹³, cu referire la kurzi.

La aceste aspecte se adaugă expertiza noului stat turc, moștenită de la Imperiul Otoman privind administrarea teritoriului, relațiile cu minoritățile care se află pe teritoriul său.

Pe cale de consecință, în cuprinsul Tratatului de la Lausanne au dispărut prevederile favorabile kurzilor legate de autonomie, de drepturi lărgite cu consecință crearea unui stat al kurzilor. Dealtfel, Constituția din 1924 a Republicii Turcia prevedea

¹² A se vedea Adriana Tamasan, op.cit., p.102-106

¹³ Biagini, Antonello, *Istoria Turciei contemporane, traducere de Ioana Mândrescu, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2005*

existența pe teritoriul său a unui singur popor, cel turc. Mustafa Kemal a introdus politica *ideologiei naționale* în detrimentul *religiei ca legitimare a puterii*¹⁴.

Ulterior, zona locuită de kurzi a fost militarizată și spațiul a fost exclus de la posibilitatea străinilor de a-l vizita în coroborare cu acțiunile autorităților de turcizare a spațiului și populației.

Acțiunea de turcizare inițiată de către autoritățile laice turce a determinat reacții adverse ale kurzilor care au început să se coaguleze în jurul unor lideri și să provoace revolte zonale.

Una din primele reacții kude a fost generată de mișcarea Confreriei Nakshibendiye al cărei lider, șeicul Said, a cerut instalarea califatului în anul 1925¹⁵. Au urmat alte mișcări și revolte de afirmare identitară ale kurzilor, cum ar fi:

- mișcarea Nursi, condusă de Sayyd Nursi, centrată pe problema religioasă;
- revoltele de la Dersim dintre anii 1936-1938;
- revoltele kurzilor de la Muntele Ararat etc.

Disiparea kurzilor pe teritoriul a patru state (Turcia, Irak, Iran și Siria), dar și dialectele diferite vorbite de către aceștia nu au permis constituirea unei reacții puternice și unitare care să genereze efecte benefice pentru kurzi. Alianțele de ocazie făcute de facțiunile kurde, în funcție de interesul de moment, fie cu forțele armate irakiene, fie cu cele iraniene sau siriene nu au putut aduce beneficii consistente și de durată pentru cauza kurdă.

3. Kurzii, între lupta pentru identitate națională și manifestări violente sub forme asimetrice

În anul 1972 a luat ființă organizația Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK) al cărei lider a devenit Abdullah Ocalan. Scopul declarat al acestei organizații era acela de *recunoaștere oficială a limbii și drepturilor culturale kurde*¹⁶.

PKK a adoptat o doctrină marxist-leninistă și inițial s-a dezvoltat în spațiul rural, unde conviețuiau comunități mai numeroase de kurzi, în zone cu relief muntos, greu accesibil forțelor de securitate. Inițial s-a bazat pe recrutarea de kurzi din mediul rural, dar treptat și-a îndreptat atenția și spre mediul urban și a început recrutarea de membri din rândul muncitorilor kurzi.

PKK s-a axat pe comiterea de atentate sub forme teroriste, atacuri numeroase cu bombe fiind vizați reprezentanți ai instituțiilor statale turce, dar și manifestări violente sub forma asasinatelor. Scopul era acela de a dovedi ineficiența statului turc, slăbiciunile acestuia, dar și pentru a induce sentimente de teamă și nesiguranță în rândul oponenților cauzei kurde. Prin acțiunile sale, PKK a reușit să atragă atenția opiniei occidentale asupra problemei kurde. S-au desfășurat acțiuni de lobby în favoarea

¹⁴ Marin von Bruinessen, *The Kurds in Turkey, MERIP Report's, no. 121, State terror in Turkey, feb. 1984, p. 6-12, 14* apud Valentina Tania Duma, *Minoritate, identitate și securitate în Orientul Mijlociu. Studiu de caz: minoritatea kurdă*, teza de doctorat, Cluj-Napoca, UBB-Facultatea de Istorie și Filologie, coordonator științific prof. Univ. Dr. Adrian Liviu Ivan, 2012, p.202 și Ciprian Vasile Rus, op.cit., p.82-83

¹⁵ Luizard, Pierre-Jean, *Modernizarea țărilor balcanice*, traducere de Lelia Rădulescu, București, Editura Artemis, 2008, p.103-104

¹⁶ Delcea, Cristian, *Psihologia terorismului. Studiu psihologic asupra teroriștilor*, Brașov, Editura Diversitas, 2006, p.310

kurzilor și s-au deschis institute și librării kurde în state precum Franța, Suedia sau Germania. Dorința Turciei de a accede la Uniunea Europeană a deschis mai accentuat, în Europa, problema kurzilor. Probleme de genul: interzicerea obiceiurilor și tradițiilor kurde, imposibilitatea de a da nume kurde nou-născuților, îngrădirea drepturilor comunității kurde, turcizarea denumirii unor localități locuite preponderent de către kurzi etc sunt în contradicție cu valorile europene și contrazic principiile Uniunii Europene. Dorința Turciei de a accede la Uniunea Europeană a fost susținută și de către reprezentanți kurzi în speranța că accesarea va obliga statul turc să facă concesii favorabile cauzei kurde.

Paralel, PKK a dezvoltat relații de cooperare cu alte entități care generează violență sub forme asimetrice, entități din afara spațiului turc sau a celui în care locuiesc kurzii. Printre entitățile cu care a cooperat PKK se numără Abu Nidal¹⁷, dar și Frontul Popular de Eliberare a Palestinei, Frontul Democratic de Eliberare a Palestinei. Scopul a fost acela de a obține instruirea membrilor săi și echipament logistic pentru a genera violență¹⁸.

Comiterea unor acțiuni de violență sub forme asimetrice de către membrii PKK (indiferent de denumirea luată pe parcursul timpului) este fără echivoc și nu este contestată, dar întrebarea care poate fi susținută este aceea dacă PKK poate fi catalogată ca fiind o organizație teroristă sau poate fi catalogată ca o organizație care luptă pentru eliberarea națională. Marea majoritate a statelor occidentale cataloghează PKK ca fiind o organizație teroristă, dar, după cum reiese și din încercările de a se defini noțiunea de terorism, nu există un consens în a accepta o definiție, fiecare stat catalogând organizațiile ca fiind sau nu teroriste în funcție de interesele sale. Relativ destul de târziu, statele occidentale au recunoscut natura teroristă a PKK, dar acțiunile împotriva membrilor săi au fost limitate.

Pe de altă parte, în contextul ofensivei Statului Islamic, inclusiv Turcia și-a moderat discursul anti-kurd mai ales începând cu anul 2014. Înarmarea unor entități kurde din Siria sau Irak de către state cum ar fi Statele Unite ale Americii sau Germania a fost acceptată în cele din urmă de Turcia, cu condiția constituirii unei zone tampon între zona beligerantă și Turcia, care să protejeze Turcia de eventualele acțiuni ale kurzilor înarmați. Inclusiv liderul PKK, capturat și încarcerat de către autoritățile turce, Abdullah Ocalan, a făcut apel la utilizarea armelor non-violente pentru soluționarea problemelor cu Turcia: *Lăsați armele să fie liniște și să domine politica*¹⁹.

În 1995 a avut loc Congresul PKK, în cadrul căruia s-a marcat realizarea *omului kurd nou* pentru care binele umanității se afla deasupra propriului interes²⁰. A fost un nou tip de încercare de abordare a problemei de către reprezentanții PKK.

¹⁷ Stoian, Eleonora Alice, *PKK în contextul situației politice și de securitate din Turcia*, p.4.

¹⁸ <https://now.mmedia.me/lb/eu/commentary/565108-the-pkk-assad-regime-story-hatmany-discard-and-ocalan>, accesat la 08.10.2015

¹⁹ <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/pkk.htm>, accesat la 08.10.2015

²⁰ Jong, Alex, *Stalinist Catterpillar into Libertarian Butterfly-The- Evolving Ideology of the PKK*, în <https://libcom.org/history/stalinist-catterpillar-libertarian-butterfly-evolving-ideology-pkk-alex-de-jong>, accesat la 22.09.2015

Ocuparea de către kurzi a unor areale vaste din Irak, bogate în resurse petroliere, a generat pentru aceștia de resurse financiare, aspecte care veneau în contradicție cu interesele Turciei. Dealtfel, la scurt timp, Turcia a reînceput atacurile asupra kurzilor din aceste spații, atât sub forme terestre (în special cu utilizarea trupelor speciale), dar mai ales sub forma unor raiduri aeriene. Aceste atacuri au generat acte de violență sub forme asimetrice (teroriste) comise împotriva autorităților turce, militarilor, intereselor economice turce²¹. Pe de altă parte, există adepți ai teoriei existenței unor înțelegeri între reprezentanții statului turc și cei ai Statului Islamic în ceea ce privește comercializarea resurselor petroliere și lupta armată împotriva inamicului comun, reprezentat de kurzi²².

4. Concluzii

Până în momentul de față, problema kurdă nu este soluționată. Turcia continuă să își mențină atitudinea față de kurzi, dar aceștia din urmă au reușit să se facă prezenți pe plan internațional, să își mărească numărul de intelectuali care să facă lobby pe lângă guvernele statelor occidentale și să prezinte importanța comunității kurde care poate reprezenta un factor de echilibru în zonă. În mod cert, conflictul cu ISIS a adus beneficii kurzilor sub toate aspectele, iar slăbirea statului sirian de conflictele în care este angrenat a adus deasemenea avantaje comunității kurde din acest stat. În schimb statul turc nu este dispus să facă concesii și nici nu va putea fi convins nici măcar de o aderare la Uniunea Europeană, care, dealtfel, este greu de realizat. Totodată, statul iranian, autoritar și condus de factorul religios nu este dispus a face concesii în favoarea comunității kurde. Varianta de compromis și intermediară ar fi recunoașterea unei autonomii, în primă fază la nivelul statelor irakian și sirian, iar ulterior, în funcție de evoluțiile favorabile, constituirea unor entități proprii care să se dezvolte treptat. Deocamdată kurzii sunt cea mai mare comunitate de pe Terra care trăiesc fără a avea un stat, iar Kurdistanul nu pare încă a avea susținerea suficient de puternică pentru a fi realizat.

Bibliografie

- Baillie, J. Fraser, *travels in Koordistan, Mesopotamia including on Account of Parts of those Countryes Hitherto Universited by Europeans with Sketches of the Character and Nonner of the Koordish and Arab Tribes*, vol. 2, London, Richard Bentley, New Burlington Street, 1940
- Biagini, Antonello, *Istoria Turciei contemporane, traducere de Ioana Mândrescu, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2005*
- Delcea, Cristian, *Psihologia terorismului. Studiu psihologic asupra teroriștilor*, Brașov, Editura Diversitas, 2006
- Driver, G.R., *Studies in Kurdish History*, Magdalen Kollege, Oxford, p. 498, pe bnk.institutkurde.org/images/pdf/MTUM7ZVQS8.PDF, accesat la 15.02.2014

²¹ <http://www.cotidianul.ro/turcia-atacat-soldat-cu-8-orti-pe-fondul-instabilitatii-politice-266689/>, accesat la 23.09.2015

²² A se vedea Pădure, Radu, *Turcia atacă cel mai mare dușman ISIS*, în <http://www.evz.ro/tucia-ataca-cel-mai-mare-dusman-isis.html>, accesat la 20.09.2015 și Pădure, Radu, *Complicitatea Turciei cu ISIS și jocul dublu al lui Erdogan*, în <http://www.evz.ro/complicitatea-turciei-cu-isis-si-jocul-dublu-al-lui-erdogan>, accesat la 20.09.2015

Hay, W.R., *Two years in Kurdistan. Experience of a Political Officer. 1918-1920*, London, Sidqwick and Jackson, Ltd. 3, Adam Street, Addphi, W.C. 1921, p. 38

Jong, Alex, *Stalinist Catterpillar into Libertarian Butterfly-The- Evolving Ideology of the PKK*, în <https://libcom.org/history/stalinist-catterpillar-libertarian-butterfly-evolving-ideology-pkk-alex-de-jong>, accesat la 22.09.2015

Luizard, Pierre-Jean, *Modernizarea țărilor balcanice*, traducere de Lelia Rădulescu, București, Editura Artemis, 2008,

Marin von Bruinessen, *The Kurds in Turkey, MERIP Report's, no. 121, State terror in Turkey, feb. 1984, p. 6-12, 14* apud Valentina Tania Duma, *Minoritate, identitate și securitate în Orientul Mijlociu. Studiu de caz: minoritatea kurdă*, teza de doctorat, Cluj-Napoca, UBB-Facultatea de Istorie și Filologie, coordonator științific prof. Univ. Dr. Adrian Liviu Ivan, 2012

Martin von Bruinessen, *Agha, Shaiks and State. The Social and Political Structure of Kurdistan*, Zeed Books Ltd., London and New Jersey, 1992

Pădure, Radu, *Turcia atacă cel mai mare dușman ISIS*, în <http://www.evz.ro/tucia-ataca-cel-mai-mare-dusman-isis.html>, accesat la 20.09.2015

Pădure, Radu, *Complicitatea Turciei cu ISIS și jocul dublu al lui Erdogan*, în <http://www.evz.ro/complicitatea-turciei-cu-isis-si-jocul-dublu-al-lui-erdogan>, accesat la 20.09.2015

Rus, Ciprian Vasile, *Europa de Sud-Est, generatoare și exportatoare de terorism*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2018

Stoian, Eleonora Alice, *PKK în contextul situației politice și de securitate din Turcia. Evoluții și tendințe*, Academia de Informații Mihai Viteazu, *Managementul informațiilor în combaterea terorismului*, iunie 2010

Tămășan, Adriana, *Identitate și alteritate la kurzi în secolele XIX, XX*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009

www.voxeurope.eu/ro/content/blog/1066851-alevitii-un-pasaport-pentru-ue, accesat la 13.02.2014

<http://www.cotidianul.ro/turcia-atentat-soldat-cu-8-orti-pe-fondul-instabilitatii-politice-266689/>, accesat la 23.09.2015

<http://www.globalsecurity.org/military/world/para/pkk.htm>, accesat la 08.10.2015

<https://now.mmedia.me/lb/eu/commentary/565108-the-pkk-assad-regime-story-hatmany-discard-and-ocalan>, accesat la 08.10.2015